

УДК 37.01:17(476)(091)“09/17”

В. С. Болбас

Доктар педагагічных навук, дацэнт,
першы прарэктар УА МДПУ імя І. П. Шамякіна, г. Мазыр, Рэспубліка Беларусь

КАНЦЭПЦЫЯ РАЗВІЦЦЯ ЭТЫКА-ПЕДАГАГІЧНАЙ ДУМКІ БЕЛАРУСІ X–XVIII стст.

У артыкуле прадстаўлена канцэпцыя развіцця этыка-педагагічнай думкі Беларусі X–XVIII стст. у якасці метадалагічнай асновы распрацоўкі айчынных ідэй маральнага выхавання.

Ключавыя словы: этыка-педагагічная думка, этыка-педагагічныя погляды, этыка-педагагічныя ідэі, пераемнасць, тэндэнцыі, мадэль развіцця, маральнае выхаванне

Уводзіны

Пытанні маральнага ўладкавання грамадства з’яўляюцца актуальнымі ва ўсе часы яго існавання. Гісторыя сведчыць, што з развіццём цывілізацыі іх значнасць у супольным быцці і асобным існаванні людзей істотна ўзрастае. Асаблівую вострыню і прыцягальную сілу маральныя праблемы набываюць у пераломныя перыяды, калі цяжкасці вырашэння сацыяльна-эканамічных і грамадска-палітычных задач падштурхоўваюць да пошуку выйсця ў духоўна-маральнай сферы.

У апошні час у сусветнай супольнасці канчаткова сфарміравана перакананне, што стратэгія развіцця чалавецтва, арыентаваная пераважна на эканамічныя і навукова-тэхнічныя крытэрыі, не толькі бесперспектыўная, але нават і згубная для цывілізацыі. Агульнапрызнана, што ў аснове жыццядзейнасці любога грамадства і кожнага чалавека павінны быць прыярытэтнымі духоўнасць і маральнасць. З іншага боку, непазбежныя глабалізацыйныя працэсы побач са станоўчымі напрамкамі развіцця цывілізацыі ўтрымліваюць пагрозу адмаўлення ад нацыянальна-культурнай самабытнасці, навязванне краінам планеты сацыякультурных каштоўнасцей невялікай колькасці індустрыяльна развітых дзяржаў. Стварылася небяспека страты грамадствам маральнай арыентацыі. Праблема ўскладняецца і тым, што кардынальныя працэсы перабудовы на постсавецкай прасторы, якія з распадам СССР адбываліся і адбываюцца ў эканамічнай і сацыяльнай сферах краін, прывялі амаль да разбурэння, здавалася б, доволі моцнай і адладжанай сістэмы грамадскіх вартасцей, прымусілі па-новаму паглядзець на многія маральна-духоўныя каштоўнасці.

Выйсце з такога становішча бачыцца ў далучэнні да набыткаў агульначалавечай маральнай культуры з захаваннем нацыянальнай самабытнасці, якія ў апошні час неапраўдана выпяняюцца прыўнесенымі зvonку прафесіяналізмам, інтэлектуалізмам, засяроджанасцю індывіда на самаразвіцці дзеля асабістых, у першую чаргу, матэрыяльных поспехаў. Беларускае грамадства зараз перажывае час пошуку сваёй ідэнтычнасці і адначасова імкнення далучыцца да агульначалавечых маральна-духоўных набыткаў у новай гістарычнай рэчаіснасці. У “Канцэпцыі непарыўнага выхавання дзяцей і навучэнскай моладзі ў Рэспубліцы Беларусь” 2015 г. падкрэслена, што выхаванне павінна быць накіравана на “далучэнне навучэнцаў да гуманістычных, агульначалавечых і нацыянальных каштоўнасцей” [1, 15]. Менавіта ў нацыянальных традыцыях, звычаях, нормах і правілах супольнай арганізацыі жыцця адбываецца акумуляцыя, дыферэнцыяцыя, інтэграцыя і замацаванне агульначалавечых сацыяльна-маральных арыенціраў.

Таму ўяўляецца мэтазгодным выявіць асноўныя ідэі маральнага выхавання ў гісторыі нашай краіны на працягу значнага перыяду і вызначыць іх пераемны характар дзеля распрацоўкі сучасных падыходаў да гэтага працэсу.

Вынікі даследавання і іх абмеркаванне

На аснове вывучэння генезісу этыка-педагагічнай думкі Беларусі X–XVIII стст., якая характарызуецца сістэмнасцю, дынамізмам і самаарганізацыяй, магчыма цэласнае прадстаўленне гэтага працэсу ў выглядзе канцэпцыі яе развіцця, прагнастычнай значнасці.

Само асэнсаванне на дэфініцыйным узроўні паняцця “этыка-педагагічная думка” як навуковага феномена найбольш поўна адбываецца праз яе структурна-ўзроўневыя кампаненты, якія вызначаюцца наступным чынам: *этыка-педагагічныя погляды* – асобныя абгрунтаваныя пункты гледжання, меркаванні па пытаннях маральнага выхавання; *этыка-педагагічныя ідэі* – кагнітыўная цэласнасць пэўнай сукупнасці поглядаў, паняццяў і ўяўленняў аб змястоўна-сутнасным напаўненні і метадыка-тэхналагічным забеспячэнні арганізацыі маральна-выхаваўчага працэсу. *Этыка-педагагічная думка* – дынамічная тэарэтыка-метадалагічная і эмпірычная сістэма гістарычна абумоўленых ідэй, поглядаў, паняццяў і ўяўленняў, у якой усебакова і комплексна асэнсоўваюцца пытанні тэорыі і практыкі маральнага выхавання.

Найважнейшыя характарыстыкі этыка-педагагічнай думкі раскрываюцца праз яе **анталагічныя ўласцівасці**: а) *антрапалагічнасць* – размяшчэнне чалавека як найважнейшай светапогляднай катэгорыі ў цэнтр любых вывучаемых сістэм; б) *аксіялагічнасць* – адлюстраванне каштоўнасных утварэнняў інтэграцыі маральных і выхаваўчых ідэй розных гістарычных перыядаў; в) *ідэалагічнасць* – залежнасць змястоўнага напаўнення ад сацыяльна-палітычных асаблівасцей свайго часу.

Для этыка-педагагічнай думкі як канцэптуалізаванага тэарэтыка-метадалагічнага ўтварэння на працягу гісторыі яе развіцця сталі ўласцівымі наступныя **функцыі**: метадалагічная, навукова-пазнавальная, гнэсеалагічная, светапоглядная, культуратворная, пераемна-традыцыйная, прагнастычная, практычна-дзеясная [2].

Пры развіцці этыка-педагагічнай думкі Беларусі X–XVIII стст. у якасці дэтэрмінантаў інтэрналісцкага характару выступалі **тэарэтыка-светапоглядныя крыніцы**: міфалогія язычніцтва, хрысціянская этыка, этычныя вучэнні Антычнасці, візантыйская патрыстыка, вучэнні пелагіянства і арыянства, старабалгарская кніжнасць, гуманізм і антрапацэнтрызм Адраджэння, этыка пратэстантызму, ідэалогія Асветніцтва; у якасці дэтэрмінантаў экстэрналісцкага характару – **светапоглядныя гістарычныя фактары**: своеасаблівасць хрысціянізацыі ўсходнеславянскіх зямель, геапалітычнае становішча Беларусі, працэс этнагенезу і менталітэт беларусаў, станаўленне і развіццё старажытнарускай дзяржавы, знаходжанне беларускіх зямель у складзе ВКЛ і Рэчы Паспалітай, беларуска-руско-ўкраінскія ўзаемасувязі, літоўска-польскі ўплыў, развіццё гарадоў і гандлю, аграрная рэформа XVI ст., шматканфесійнасць, кнігадрукаванне, дынамізм адукацыйных працэсаў.

У сучасны момант шматлікія даследаванні вучоных пераканаўча пацвердзілі, што ўвогуле грамадска-педагагічная думка Беларусі зарадзілася ў глыбокай старажытнасці [3]–[5, 159]. Нягледзячы на істотныя межныя ўплыў, ідэі этыка-педагагічнай думкі Беларусі распрацоўваліся на **ўласным этнакультурным падмурку**, што ў значнай ступені забяспечвала пераемнасць у яе развіцці. **Этнаэтычная педагогіка беларусаў** як цэласная сукупнасць эмпірычных ведаў, устойлівых поглядаў, шматварыянтных ідэй народа аб маральным выхаванні з’яўляецца базісам генезісу этыка-педагагічнай думкі Беларусі. Сінкрэтызм язычніцкіх і хрысціянскіх маральна-выхаваўчых падыходаў абумовілі трываласць, непарыўнасць, дынамізм, пераемнасць і самаўзнаўляльнасць этнапедагагічных ідэй. Мэта-зместавы аспект маральнага выхавання быў скіраваны да міралюбнасці, талерантнасці, шчырасці, памяркоўнасці, павагі да старэйшых, чуласці, дабрачынасці, цяплінасці, цнатлівасці, паслухмянасці, сумленнасці, сціпласці. Маральнае выхаванне ў народным асяроддзі абапіралася на шэраг прынцыпаў і метадаў, але характарыстычна вызначальнымі для беларусаў былі гарманічнае спалучэнне аўтарытарных і гуманістычных падыходаў, індывідуалістычных і калектывісцкіх асноў арганізацыі маральна-выхаваўчага працэсу, які будаваўся на фарміраванні ўстойлівых звычак паводзін.

З пазіцыі генетычнай эпістэміялогіі, дэтэрмінаваная выяўленымі гістарычнымі крыніцамі і фактарамі канцэптуалізацыя этыка-педагагічных ідэй адбывалася на працягу наступных этапаў:

I этап – *сярэдневякова-хрысціянскі (X–XIII стст.)* – характарызуецца абумоўленасцю развіцця маральна-выхаваўчых ідэй тэалагічнай эсхаталагічнай парадыгмай духоўна-маральнага ўдасканалення з хрысціянскім ідэалам служэння Богу і людзям, аксіялагічным адзінствам чалавека і свету; біблейска-хрысціянскім асэнсаваннем мудрасці ў якасці асновы духоўнага жыцця;

II этап – *хрысціянска-рэнесансны (XIV – першая палова XVII ст.)* – генезіс рэнесансна-гуманістычных падыходаў да выхавання ў межах хрысціянска-антрапалагічнай педагогічнай парадыгмы, сінтэз тэалагізму і натуралізму, пашырэнне асветы з узвелічэннем маральнай свабоды асобы;

III этап – *перадасветніцкі (сярэдня XVII–XVIII ст.)* – актыўная секулярызацыя этыка-педагагічных ідэй на аснове рацыяналістычнай парадигмы, замацаванне ўзаемасувязі і ўзаемаабумоўленасці маральнага ўдасканалення асобы і сацыяльнай справядлівасці, усталяванне пераканання аб усемагутнай, пераўтваральнай сіле маральнага выхавання і прымат маральнасці ў развіцці асобы і грамадства.

Канцэптуалізацыю этыка-педагагічных ідэй ў значнай ступені забяспечвала развіццё тэлеалагічных асноў этыка-педагагічнай думкі Беларусі X–XVIII стст. На першым этапе галоўнай мэтай маральнага выхавання асобы было духоўна-маральнае напаўненне яе зямнога існавання ў якасці падрыхтоўкі да замагільнага жыцця [6, 38–39]. Зямное быццё, а разам з ім этыка-педагагічныя мэтавызначальныя ідэі ў значнай ступені абапіраліся на рэгулятыўную функцыю маралі. Маральны ідэал у вобразе Ісуса Хрыста ўвабраў у сябе *абсалютную ісціну, дабро і прыгажосць* і ўяўляў сабой вяршыню духоўна-маральнай дасканаласці. Змест маральнага выхавання меў ярка выражаны абшчынна-калектывісцкі ўхіл. Вызначальныя рысы маральна-дасканалы асобы фарміраваліся на падмурку *любві, пакорлівасці, цяплівасці і лакальных формаў патрыятызму*. На другім этапе змястоўнае напаўненне мэт маральнага выхавання набывала секулярызацыйны ацэнні з зацвярджэннем самакаштоўнасці кожнай асобы. Сінтэз антычных, хрысціянскіх і народных уяўленняў аб маральным ідэале садзейнічаў трансфармацыі праблемы пасмяротнага лёсу ў грамадска скіраванае самасцвярджэнне асобы з адраджэннем галоўнай выхаваўчай мэты Антычнасці – усебакова і гарманічна развітай асобы, дапоўненай арыентацыяй на высокую духоўнасць. “Да совершен будет человек божий и на всяко дело добро уготован, – яко святыи апостол Павел пишет”, – адзначаў Ф. Скарына [7, 17]. Распрацоўка такой мэты адбывалася з апорай на чалавекастваральную функцыю маралі. Рэнесансныя інтэнцыі эпохі ўзбагачаюць маральны ідэал гуманістычна-арыентаваным зместам з выразным праяўленнем *чалавекалюбства, справядлівасці, талерантнасці, індывідуалізму і грамадска-этнічнага патрыятызму*. На трэцім этапе закладваюцца асновы размежавання свецкай і рэлігійнай духоўнасці, пры гэтым ў абодвух выпадках змястоўнае напаўненне маральнага ідэалу грунтуецца на новазапаветных каштоўнасцях і асноўных паступатах хрысціянскай этыкі, але ў першым – з рацыяналістычна-гуманістычным і натуралістычным асэнсаваннем сутнасці чалавека. Акцэнтаванне ўвагі на сацыяльна-маральнай актыўнасці асобы з дамінаваннем грамадзянскага аспекту аддавала перавагу культуратворнай функцыі маралі. Арыентаванасць зместу маральнага выхавання на знешнюю і ўнутрыасабовую актыўнасць пры гарманізацыі калектывісцкіх і індывідуалістычных асноў мэтавызначэння развіваецца да праяў сацыяльна-рэвалюцыйнага ўзроўню з апорай на маральныя рысы і якасці, у аснове якіх сацыяльная справядлівасць, маральная свабода, грамадская актыўнасць, грамадзянска-патрыятычны ўхіл.

Увогуле, мэта маральнага выхавання ў этыка-педагагічнай думцы Беларусі X–XVIII стст. канцэптуальна трансфарміравалася ва ўяўны ідэал – цэласную, цнатлівую, дабрачынную, актыўную асобу з высокім узроўнем маральнай свядомасці і волі, устойлівымі становачымі адносінамі да маральных каштоўнасцей і адпаведнымі паводзінамі.

Характэрнымі якасцямі маральна дасканалы асобы з’яўляліся: чалавекалюбства, добразычлівасць, сумленнасць, працалюбства, патрыятызм, талерантнасць, памяркоўнасць, сціпласць, спагадлівасць, дабрачыннасць, дружалюбнасць, шчырасць, цяплівасць, міласэрнасць, калектывізм.

Распрацаваныя на працягу развіцця этыка-педагагічнай думкі Беларусі X–XVIII стст. патрабаванні да маральна-выхаваўчага працэсу абумовілі развіццё адпаведных **прынцыпаў маральнага выхавання**. У залежнасці ад сутнасных характарыстык і функцыянальнай скіраванасці мэтазгодна іх класіфікаваць на 3 групы: *базавыя* (прыродазгоднасці, Богазгоднасці, культуразгоднасці, традыцыяналістычнасці); *гісторыка-анталагічныя* (вядучай ролі выхавацеля, прыярытэтнасці сямейнага выхавання, спалучэння калектывісцкіх і індывідуалістычных падыходаў, гуманізацыі адносін да выхаванцаў, актывізацыі выхаванцаў ва ўласным маральным удасканаленні); *методыка-інструментальныя* (сістэмнасці, мэтанакіраванасці, арганізацыі маральна-выхаваўчага працэсу, сістэматычнасці, інтэнсіўнасці ўздзеяння на выхаванцаў, даступнасці, нагляднасці). Дзякуючы пераемнасці развіцця прынцыпаў маральнага выхавання адлюстроўваюць імператыўную прадпісальнасць у характары адносін настаўнікаў да выхаванцаў; эфектыўнасць маральнага выхавання бачыцца ў яго грамадскім характары. На другім этапе на першы план вылучаецца сямейнае выхаванне; гуманізуюцца адносіны да выхаванцаў. На трэцім

этапе абгрунтоўваецца праяма залежнасць маральнага стану грамадства ад узроўню асветы насельніцтва; дамінуе перакананне аб павышэнні актыўнасці выхаванцаў ва ўласным духоўным развіцці.

Выкарыстанне *метадаў маральнага выхавання* ў залежнасці ад характару адносін да выхаванцаў абумовіла спецыфічны характар пераемнасці іх развіцця ў этыка-педагагічнай думцы Беларусі X–XVIII стст. На першым этапе шырокае распаўсюджанне маюць метады забарон і арганізацыі маральнай дзейнасці. На другім этапе прыярытэт аддаваўся распрацоўцы метадаў актывізацыі, стымулявання і рэгулявання маральных паводзін. На трэцім этапе асабліва ўвага надаецца метадам шматбаковага ўздзеяння на свядомасць, пачуцці і волю.

У залежнасці ад змястоўна-сутнасных характарыстык самога метаду генезіс этыка-педагагічнай думкі Беларусі на працягу сярэднявекова-хрысціянскага этапу характарызуецца перавагай *метадаў і сродкаў наратыўна-прадпісальнага характару*, у аснову патрабаванняў якіх было пакладзена спалучэнне апісальнасці з імператыўнасцю (павучэнні, унушэнні, растлумачэнні, патрабаванні, прывучэнні і інш.), што дапаўнялася прымусам, актыўна і пашырана ўжываемымі пакараннямі, зваротам да фальклору і трансцэндэнталізму. Хрысціянска-рэнесансны этап перавагу аддае метадам з *экзістэнцыяльна-гуманістычнымі падыходамі*, якія абаяліся на гуманістычную сутнасць чалавека (метад прыкладу, гутаркі, споведзь, малітва, пост і інш.). Акцэнтаецца ўвага на заахвочваннях і актыўным эстэтычным уздзеянні. Прадстаўнікі перадасветніцкага этапу засяроджвалі ўвагу на *метадах самадэтэрмінацыі і самастварэння асобы*, у аснове якіх хрысціянскае “самаўладдзе душы” (дыялог, самапазнанне, перакананне і інш.), апора на патэнцыял агульнай адукацыі, маральную асвету, дзейнасны падыход з істотным змяншэннем прымусу.

Дзякуючы генетычнай пераемнасці ў развіцці этыка-педагагічнай думкі Беларусі, гэты працэс выглядае досыць устойлівым, хаця і не аднамерна лінійна-паступальным. Асновай такой устойлівасці часта выступаюць этыка-педагагічныя архетыпы як неасэнсоўваемая базавая сістэма агульных уяўленняў. У. М. Конан падкрэслівае, што “як бы ні выракаліся сучасныя мадэрністы і постмадэрністы ад традыцыяналізму, а ўсё ж за ўсімі іх навацыямі добра праглядаецца стылізаванае вяртанне нястрымнага наватарства да архетыпаў традыцыйнай свядомасці, якія ў форме “асобнага несвядомага” на ментальным узроўні перадаваліся кожнаму” [8, 16–17].

Выяўлены мэтанакіраваны, сістэмны і заканамерны характар працэсу фарміравання этыка-педагагічнай думкі Беларусі X–XVIII стст. пры ўліку плаўнасці працяжання дазваляе мадэліраваць яго ў анталогічным аспекце з раскрыццём зместу, сутнасці і прагназаваннем далейшага развіцця. Такая мадэль, як вынік тэарэтычнага аналізу этыка-педагагічнай думкі Беларусі X–XVIII стст., выяўляе найважнейшыя рысы заканамернасці і асаблівасці яе функцыянавання і развіцця, таму служыць тэарэтыка-метадагагічнай асновай распрацоўкі этыка-педагагічных ідэй у сучаснасці. М. В. Багуслаўскі падкрэслівае: “З рэфлексіяй на з’явы, якія “вяртаюцца” з мінулага пры атрыбуцці з пэўным гістарычным перыядам, становіцца магчымым не толькі прадказаць, што хутка з’явіцца і ў якой форме, але і выкарыстоўваць атрыманая гісторыка-прагнастычныя веды: стымуляваць пазітыўныя рэтрапрацэсы і блакіраваць негатыўныя” [9, 7].

Вынікі

Такім чынам, агульныя тэндэнцыі і асаблівасці фарміравання этыка-педагагічнай думкі Беларусі X–XVIII стст. абаяраюцца на каштоўнасныя арыентацыі беларускага грамадства, адпавядаюць яго менталітэту і асаблівасцям гістарычнага развіцця і ў поўнай меры дапасуюцца да агульначалавечых ці нацыянальных духоўных каштоўнасцей, таму маюць універсальны ці адметны характар; уяўляюць сабой ключавыя *этыка-педагагічныя каштоўнасці* ў якасці ўтваральных элементаў двухблокавай *аксіёлага-прагнастычнай мадэлі развіцця этыка-педагагічнай думкі Беларусі*. Базісны блок мадэлі ўяўляе сабой сукупнасць універсальных этыка-педагагічных каштоўнасцей агульначалавечага кшталту, першая група якіх абумоўлівае змястоўна-сутнасныя характарыстыкі этыка-педагагічнай думкі Беларусі цалкам (гуманізм этыка-педагагічных ідэй; дэмакратызм этыка-педагагічных ідэй; спалучэнне рацыяналізму з ірацыяналізмам), а другая – асобныя яе кампаненты (сацыяльная значнасць і самакаштоўнасць асобы – праблема-магывацыйны кампанент; справядлівасць, сумленнасць, сацыяльна-маральная актыўнасць – мэта-зместавы кампанент; сістэмнасць, актывізацыя выхаванцаў ва ўласным маральным удасканаленні, сувязь з жыццём – тэхналагічны кампанент). Нацыянальна-ідэнтыфікацыйны блок аб’ядноўвае этнаэтычныя педагагічныя каштоўнасці, якія адлюстроўваюць

нацыянальную спецыфіку этыка-педагагічнай думкі Беларусі ўвогуле (гарманізацыя калектывісцкіх і індывідуалістычных асноў, інтэграцыя свецкага і рэлігійнага падыходаў, арыентацыя на агульначалавечыя каштоўнасці з апорай на этнанацыянальную спадчыну) і надаюць нацыянальныя адметнасці асобным кампанентам маральна-выхаваўчага працэсу: прыярытэтнасць маральнасці і маральнага выхавання ў развіцці асобы і грамадства, традыцыяналізм – праблемна-матывацыйны кампанент; грамадзянскі патрыятызм, талерантнасць, павага да старэйшых – мэта-зместавы кампанент; педагагізацыя акаляючага асяроддзя, павышэнне ролі сям’і, спалучэнне абавязку і маральнай свабоды – тэхналагічны кампанент. Пабудаваная аксіёлага-прагнастычная мадэль развіцця этыка-педагагічнай думкі Беларусі з’яўляецца асновай для распрацоўкі канцэпцый маральнага выхавання, якія прадвызначаюць як каштоўнасця-сэнсавую значнасць гэтага працэсу, так і яго змястоўна-сутнаснае напаўненне ў адзінстве матывацыйнага, кагнітыўнага, эмацыянальна-валявога, рэфлексіўна-паводзіннага фактараў, а таксама тэхнолага-інструментальнае забеспячэнне з улікам гісторыка-культурных асаблівасцей развіцця грамадства і менталітэту беларускага народа.

Абгрунтаваная канцэпцыя развіцця этыка-педагагічнай думкі Беларусі X–XVIII стст. у якасці тэарэтыка-метадалагічнай базы распрацоўкі маральна-духоўных арыенціраў і адпаведнага шляхоў будучага развіцця грамадства праз апору на традыцыйныя каштоўнасці беларускага народа, што фарміруюць сёння нацыянальную ідэю і адмаўленне ў новых сацыяльна-эканамічных умовах ад нехарактэрных для нашага народа выхаваўчых падыходаў, падкрэслівае яе педагагічную і ідэалагічную запатрабаванасць.

СПІС АСНОЎНЫХ КРЫНІЦ

1. Концепция непрерывного воспитания детей и учащейся молодежи в Республике Беларусь. – Минск, 2015. – 39 с.
2. Болбас, В. С. Этыка-педагагічная думка як аб’ект гісторыка-педагагічнага даследавання / В. С. Болбас // Адукацыя і выхаванне. – 2012. – № 1. – С. 57–65.
3. Гісторыя філасофскай і грамадска-палітычнай думкі Беларусі : у 6 т. / В. Б. Евароўскі [і інш.] ; рэдкал. тома: В. Б. Евароўскі [і інш.] ; Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т філасофіі. – Мінск : Беларус. навука, 2013. – Т. 3 : Рэфармацыя. Контррэфармацыя. Барока. – 615 с.
4. Гісторыя філасофскай і грамадска-палітычнай думкі Беларусі : у 6 т. / В. Б. Евароўскі [і інш.] ; рэдкал.: В. Б. Евароўскі [і інш.] ; Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т філасофіі. – Мінск : Беларус. навука, 2008. – Т. 1 : Эпоха Сярэднявечча. – 576 с.
5. Гісторыя філасофскай і грамадска-палітычнай думкі Беларусі : у 6 т. / С. І. Санько [і інш.] ; Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т філасофіі. – Мінск : Беларус. навука, 2010. – Т. 2 : Протарэнесанс і Адраджэнне. – 840 с.
6. Андриянова-Перетц, В. П. Человек в учительской литературе Древней Руси / В. П. Андриянова-Перетц // Труды отдела древнерусской литературы института русской литературы Академии наук СССР. – Л., 1972. – Т. 27. – С. 3–68, с. 38–39.
7. Скарына, Ф. Творы: прадмовы, сказанні, пасляслоўі, акафісты, пасхалія / Ф. Скарына ; уступ. арт., падрыхт. тэкстаў, камент., слоўн. А. Ф. Коршунава ; паказ. А. Ф. Коршунава, В. А. Чамярыцкага. – Мінск : Навука і тэхніка, 1990. – 207 с.
8. Конан, У. М. Архетыпы нашай культуры / У. М. Конан // Адукацыя і выхаванне. – 1996. – № 1. – С. 16–21.
9. Богуславский, М. В. Моделирование процесса развития отечественной педагогики XX века / М. В. Богуславский // Историко-педагогичний альманах : збірник праць. – Умань : Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини, 2008. – 200 с.

Паступіў у рэдакцыю 16.03.17

V. S. Bolbas

DEVELOPMENT CONCEPT OF ETHNIC AND PEDAGOGICAL THOUGHT OF BELARUS IN THE X–XVIII CENT.

The article is devoted to development concept of ethnic and pedagogical thought of Belarus in the X–XVIII cent. which is regarded as a methodological basis for further development of the national ideas of education formation.

Keywords: ethnic and pedagogical thought, ethnic and pedagogical views, ethnic and pedagogical ideas, succession, tendencies, development model, moral education.